

úgy lüktetnek, mondhatnánk, éltetik is a plakátot. A feszültség, a harc vagy inkább a győzni akarás feszültsége olvasható le minden egyes lapról, a széles kanyart maga mögött hagyó óriás-műlesiklőről éppen úgy, mint az egymással ütköző korongozókról vagy a száguldó gyorskorsolyázóról.

A nyolc lap közül talán csak a jégtánc párosa sikeredett kevésbé hitelesre és eredetire. Ezt a műfajt a szerző nyilván nem érzi eléggé. Itt nem az erőn, hanem a lehetetfinom mozdulaton kell tetten érni a versenyzőt. De feledteti velünk e festői „kisiklást” a műlesikló vagy a bob-szánkó témájára készített falragasz, melyben, úgy érezzük, benn van mindaz, amit az olimpiai játékok eszmei szinten is hirdetnek, a barátkozás, a népek közötti humanizmus. Humanizmus vitézséggel — vallja a fiatal, a boszniai—hercegovinai művészek középnemzedékéhez tartozó Ismar Mujezinović, aki képzőművészeti életünkbe tulajdonképpen ezekkel a plakátokkal robbant be.

Az olimpia véget ért, de e plakátok nem csak dokumentumként élnek tovább!

B. Gy. fordítása

Bela DURANCI

TELEVÍZIO

A TÁBORBAN

Tévéstúdióink ritkán szánják rá magukat irodalmi művek, értékes regények, novellák vagy drámák feldolgozására. Sajnos, mert tévé és irodalom kölcsönösen tennének egymásnak jó szolgálatot, a közönség pedig minden bizonnyal szívesebben venné, mint azt a sok fércművet, amellyel tudjuk, nem nagy bátorság kell kimondásához, sorozatadás- és még inkább tévédráma-terminusaink tele vannak.

Ezért jelentett szinte rendhagyó eseményt, hogy a zágrábi stúdió Krleža-drámából készült tévéfilmet tűzött műsorra. *A táborban* (eredetileg Galícia volt a címe) nem tartozik a szerző legismertebb művei közé, de kétségtávol jelentős alkotás. Korai munkáinak ahhoz a vonulatához csatlakozhat, amelynek témája a pacifizmus. *A horvát Hadisten* címen is-

Miroslav Krleža: *A táborban*. Rendező és forgatókönyv: Branko Ivanda. Díszlet: Željko Senečić. Jelmez: Jasna Novak. Szereplők: Božidar Alić (Horvat), Bogdan Diklić (Gregor doktor), Frano Lasić (Šimunčić), Vlatko Dulić (doktor Puba Agramer), Krunoslav Šarić (Walter), valamint Fabijan Šovagović, Olga Kacijan, Tatjana Lukjanova, Miodrag Krivokapić, Relja Bašić, Pero Kvrčić. Zágrábi Televízió. Bemutató: 1984. március 11-én és 18-án.

mert háborús novellák, az Osztrák—Magyar Monarchia frontjáról, a kaszárnyák világáról szóló tudósítások sorába tartozik, mintegy folytatva és elmélyítve a témát. A *táborban* 1916-ban, a galíciai fronton játszódik. Főhőse egy Horvát nevű kadét, civilben zongoraművész, aki e szörnyűséges világban is hiszi: távol tarthatja magát a mocsoktól és szennytól. A valódi dráma akkor kezd kibontakozni, amikor Horvát parancsot kap egy védtelen öregasszony akasztására és azt nem képes megtagadni. A feladatot teljesíti ugyan, de látva, hogy az akasztani vagy akasztva lenni ellenében itt harmadik megoldás nincs, összecomlik, s végül ő is áldozata lesz annak a vérfürdőnek, amellyel egy tisztí mulatozás végződik.

Cselekményekben nem gazdag ez a dráma, éppen ezért meglepő volt Branko Ivanda rendező választása, s még inkább az, hogy volt bátorsága két részben játszani. Az első részben ugyanis úgyszólván semmi sem történik, Horvát és Gregor doktor fejtegetik hosszas párbeszédekben háborúellenes nézeteiket, s megjelenik Walter Oberleutnant, a félelmetesen cinikus főhadnagy.

Ivanda rendező tudta, hogy e rész szegényes cselekményével vajmi keveset kezdhetne, s hogy itt hangulatot kell teremteni. S meg is teremti a front rettenetes, nyomasztó légkörét, de nem külső effektusokkal. Az eső ugyan rendületlenül veri a barakk ablakait, a bakacsizmák és lópaták is dagasztják a ragadós galíciai sarat, sőt a távolban az ágyúk is dörögnek, de mindez csak kulissza. A dráma nem a hadszíntéren zajlik, hanem a fiatal tisztokban, Horvatban mindenekfelett. A kadétek, látva, hogy érdekeik elien folyik a háború, közömbösek szeretnének maradni, de ott van felettesük, Walter. Kígyómód tekeredik áldozata(i) köré, és fojtogat. Bár a tévéfilm első része (szövegben az első két felvonás) statikus képekre épül, a hosszú párbeszédemből pattognak a szikrák, amelyek végül lángra is lobbantanak.

„Ember és háború néz itt farkasszemet” — állapítja meg a drámáról Krleža-monográfiájában Bori Imre, „egérfogó-szituációba” kerülnek mindannyian, század és egyén egyformán, hogy egymást emésztve együtt perzselődjenek a háború parazsában.

Krleža Horvat kadétjában nyilván nemcsak egy értelmiségi tragédiáját kell látunk, pacifista magatartásával tulajdonképpen az egész európai értelmiség sorsát és hangulatát fejezi ki. Azt a kötéltáncra ítéltséget, amely elől nincs menekvés. A háborúban a humanista ideálok úgy himbálóznak, mint az akasztott öregasszony könnyű teste ott a galíciai szélben.

Krleža szilárd erkölcsi világrend pozíciójából szemléli ezt a háborút, s így értelmezte a drámát Branko Ivanda is. Ezért hanyagolhatja el az eseményeket s irányítja a figyelmet mindenképpent Horvatra. Hiszen minden konfliktus elsősorban az ő személyén belül feszül s tesz másodlagossá minden egyebet. Még az Agramer doktorral való összeütközést is.

Ivanda értelmezése szerint az akasztás utáni heves vitájuk csupán olaj a tűzre, nem pedig —, ahogyan a dráma szövege alapján érezzük — Horvat összeomlásának rendkívül fontos tényezője. Krleža ugyanis ebben a szópárbajban kétféle alapállást fogalmaz meg: a horvátságért küzdőt és a behodolót. S e tény fölött a rendező mintha kissé elsiklott volna, nem domborította ki kellőképpen. Minden bizonnyal azért, hogy még jobban kifeszítse főhősében azt a belső húrt, amelynek rezonanciáját vizsgálja. Ezzel persze fontos lényegi momentumtól fosztotta meg a dráma tévés változatát. Ebből ered aztán, hogy a második rész súlypontja is a tisztai mulatozásra helyeződött, holott Krležánál ez már pusztán következmény, szükségszerűség. Bár értjük a rendező szándékát, meglepő volt a hagyományos értelmezéstől való eltérés, mert maga a szöveg is a „harmadik megoldás nincs” koncepciót kínálta, még mélyebbről indulva és összetettebben, mint így.

A rendező kiváló színészegyüttest verbuvált össze. A legnagyobb feladat a főszereplőt alakító Božidar Alićnak jutott. Szerepe rendkívül összetett, mert egy belső logikát követő, emberi-tiszti magatartást is egyesítő figurát kell megformálnia. Játékának többnyire megvannak a maga fölismerhető koordinátái, hitelesen hozza a század eleji értelmiségi figurát, s belülről érleli azt a folyamatot, amíg az egykori zágrábi szalonok virtuóz zongoristájából hóhér lesz, szemünk láttára és hitelesen megy végig azon az úton, amelyen a bárány farkassá változik. Persze Krleža szövege motiváló is és egyértelmű is, hisz a harmadik lehetőség nemlétezésére épít. Dramaturgiaiailag is jól fölépített a szerep, hiszen Horvat Gregor doktor személyében méltó vitapartnert kap, ők ketten ellensúlyozzák a másik oldalt. Remek kis betétek segítik a jellemábrázolást. Gondoljunk csak arra a jelenetre, amikor Jankovich kadét WALTERTől nem kap engedélyt a maradásra. Ez koronázza a főhadnagy piócaalakjának megrajzolását. Megszemélyesítője is vérbeli színész — Krunoslav Šarić nagy erővel, heves temperamentummal játszik; a tisztai figura minden velejáróját hozó alakítást nyújt, hevülékeny, hisztérikus, s ha kell, kegyetlenül cinikus s katonásan fegyelmezett.

A harmadik megoldás nincs drámája még 1918-ban íródott, első bemutatóját 1920. december 30-ra tervezték, éppen arra a napra, amikor az Obznanát meghirdették. Természetesen az előadást betiltották. Ettől függetlenül — s ez a darab krónikájához tartozik — a belgrádi lapok szilveszteri számaikban beszámoltak a darab nagy bukásáról. Krležának, bár később átírta a darabot, s ekkor adta a *Galícia* helyett *A táborban* címet, ezután sem volt szerencséje ezzel a művel. 1938-as belgrádi premierét még megtartották ugyan, de az akkori művelődésügyi miniszter rendeletével azonnal be is tiltották. A darab körüli egykori bonyodalmak csak fokozták az érdeklődést a dráma színpadi megelevenítése és természetesen tévés ekranizálása iránt. Ez utóbbi teljes egészében sikerült, sőt fölvetődik a gondolat, hogy Krleža többi drámája is megérde-

melné a hasonló megbecsülést. Éppen *A táborban* bemutatója sugallja, hogy ciklusba lehetne foglalni szerzőnk korai drámáit: a már tárgyalt mellett a *Vučjakot* és a *Golgotát*, ahonnan aztán már a *Glembay-trilógia* is megközelíthető.

BORDÁS Győző

É P Í T É S Z E T

ÉPÍTÉSZETI ÖROKSÉGÜNK

Bela Duranci: *A vajdasági építészeti szecesszió*. Forum, Újvidék, 1983.

Nem vagyok jártas az építészeti tudnivalókban, pedig lehetne rá okom, ha következetesebben valósulnának meg azok az összegező óhajok, amelyek pont az építészetben látják korunk művészeti tendenciáinak szintézislehetőségét. Csüggedten kell nyugtáznunk, hogy az üzleti-anyagi érdekek irányította modern építkezés, ez a kíméletlen kaptafarendszer egyre inkább mellőzi a kreatív elvárások megvalósulását, s építi egyre magába feledtebben tulajdon circulus vitiosusát, az általa képviselt dehumanizált térképezés pedig olyan spontán reakciónak ad lendületet, amely részben a világméreteken elterjedt marginális, fantazmagóriaépítkezésben ölt alakot, részben pedig aktív szerepet játszik annak az eklektikának és stílustalanságnak, sőt giccsnek a megfogalmazásában, amely nagyobb városaink új negyedeiben, a magánházövezetekben burjánzott el. A tömegépítkezés — a lakótelepek építkezése — sajnos nem képes olyan domináns és egységesített stílusjegyeket meghonosítani, amelyek a társadalmi szektoron kívüli magánépítkezés esztétikai mércéit is kedvezően befolyásolhatnák s általános érték kategóriaként valahogy megszilárdítanák a legalapvetőbb kritériumokat. Mindez annál furcsább, hogy a modern ipar többé nem ismer technikai lehetetlenséget.

Ilyen és hasonló gondolatok gomolyognak Bela Duranci *A vajdasági építészeti szecesszió* című könyvének visszaható erőterében. Számomra ez a felmérés egy zágrábi emléket is felidéz. 1978-ban, a *Tendencije*—6 című nemzetközi művészeti kollokviumon Antoaneta Pasinović műépítész — helyi példákra hivatkozva — párhuzamos diavetítéssel szcenizáltette az ellentéteket és elferdüléseket, amelyek a régebbi korok és az úgynevezett posztmodern éra építészetének jellemzői különbségeiből erednek. A ma építésze természetesen nem ott téved, hogy nem veszi át mondjuk a századforduló vagy bármelyik régebbi kor formajegyeit, hanem abban, hogy nem találta meg azokat az „aranyzabályokat” és konstans értékeket, amikkel léptékeit az ember igényeihez igazíthatná, hogy legalább a lakótér feledtesse vele valami módon az élet egyhangú-